

Inimareng ja poliitika kujundamine

Ettekanne 5. detsembril 2002 Rahvusraamatukogus

6. detsembril esitletava, arvult juba kaheksanda Eesti inimarengu aruande üldteemaks on inimarenguga seotud poliitikate kujundamine. Aruande koostasid üle kolmekümne sotsiaalteadlase ning see valmis Avatud Eesti Fondi ja haridusministeeriumi toel.

Kuidas toimub poliitika kujundamine tänases Eestis? Kuivõrd võimu teostamise ja vastutuse mehhanismid edendavad või piiravad inimarengu mõistega hõlmatud eluvaldkondi? Mil määral on ühiskonnal võimalik poliitika kujundamises kaasa rääkida?

'Inimarengu aruande 2002' üldloogika põhineb arusaamal, et Eesti on kümne iseseisvusaastaga läbinud oma arengus demokraatlike institutsioonide loomise ja turumajandusele ülemineku etapi. Järgmisel arenguetapil tuleb saavutada riigi ja majanduse toimimise suurem efektiivsus ning lähtumine inimarengu ja inimressursi prioriteetsusest. Põhimõtted, mis seda kindlustavad on kokku võetavad 'hea riigivalitsemise' mõistes: seaduslikkus, läbipaistvus, detsentralisatsioon ja osavõtt.

Viimasel kümnendil Eestis langetatud poliitilised otsused on inimressursi hoidmise ja väärtustamise vajadust arvestanud äärmiselt tagasihoidlikult. Selle tulemuseks on väga suure hulga inimeste kõrvalejäämine ühiskonna normaalsest toimimisest. Arvestused näitavad, et inimressursi kadu on Eestis ainuüksi töötute, vaeghõivatute ja heitunute arvel keskmiselt üle 120 000 inimese aastas (viimase viie aasta lõikes). Seega võib väita, et Kuna Eesti majandus ja tööturg on sarnaselt EL maadega muutunud avatuks ja dünaamiliseks, eeldaks see ka riigi poolt töötururiskide senisest paremat maandamist. Samas on Eesti tööturumeetmete süsteem ikka veel välja kujunemata, rollid ähmased ja ebamäärasuse aste kõrge - numbrid. Kindlasti on siin vajalik kõigi osapoolte aktiivne kaasarákimine nii eesmärkide püstitamisel kui ka nende realiseerimise vahendite valikul.

Oluliseks inimarengut mõjutavaks ühiskonna struktuuriks on perekond. Üldise peresõbraliku avaliku arvamuse taustal tuleb tõdeda, et lastega perede majanduslik olukord on viimase kümne aasta jooksul jäänud samaks või isegi halvenenud (numbrid). Järelikult ei ole poliitika

kujundamine vastanud ühiskonna ootustele. Aruandes näidatakse, et majandusraskustega peredes on sagedasemad ka mitmesugused sotsiaalsed hädad, alates isiksuse- ja terviseprobleemidest ning lõpetades sellega, et taoliste perede puhul tuleb koolil täita mitte ainult õpetamise, vaid ka sotsiaaltöö funktsiooni.

Eraldi analüüsi objektiks on aruandes ka naine ning sugudevahelised suhted. Naiste kasvav tööhõive toob kaasa vajaduse töö ja pereelu kokkusobitamist soodustavate poliitikate järele, mida seni piisavalt arvestatud ei ole - arvud. Täiesti teadvustamata probleem Eestis on aga naistevastane vägivald, mis jääb valdaval osal juhtudest riigipoolse tähelepanuta, rääkimata karistusest - andmed. Poliitika on traditsiooniliselt meestekeskne ning muutus oleks inimarengu seisukohalt kasulik – mitte ainult sugudevahelisest suhete mõttes. Eesti poliitika vajab rohkem naisi – vt. Ka Barbi artiklist naispoliitikute asju.

Mitmed aruande analüüsid keskenduvad mitte-eestlaste kohanemiskeskustele uues Eestis. Kohanemiskeskused mis väljendub nende nõrgas tööturu konkurentsivõimes, haridustee sagedasemas katkemises ning kriminogeensuse, narkomaania ja teiste hälbekäitumise vormide levikus. Analüüsid näitavad, et erinevad on isegi eestlaste ja mitte-eestlaste kriminaalsed karjäärid – viimaste hulgas on oluliselt rohkem korduvkurjategijaid. Aruande järeldus on, et elanikkonna suure osa marginaliseerumine (mitte ainult rahvustunnuse alusel) ohustab ühiskonna stabiilsust ning vaja on riiklikul tasandil sihipäraseid jõupingutusi selle protsessi peatamiseks.

Oluline demokraatliku poliitikakujundamise tunnus on riigi koostöö kodanikualgatusega. Inimarengu aruandes analüüsitakse seda nii haridusstrateegilise protsessi kui ka kohaliku taseme poliitika kujundamise mõttes. Haridusstrateegilise projekti „Õpi-Eesti“ takerdumist analüüsides pakutakse teid, kuidas tagada pikaajaliste arenguplaanide koostamine ühiskonna kolme sektori koostöös selliselt, et ka valitsuse vahetudes ei tunnistataks eelneva laiapõhjalise arutelu tulemusena valminud tööd parteipoliitiliseks.

Inimarengu aruanne tervikuna rõhutab ühiskonna erinevate osade vastastikust seotust ja sõltuvust ning vajadust seda ka poliitika kujundamises senisest enam arvestada. Kui selle tulemusel vähenevad tööpuudus ja kuritegevus ning paranevad rahvatervise ja hariduse näitajad, siis toetab see lisaks inimarengu indeksi tõusule ka Eesti pikaajalist majanduskasvu ja üldist elukvaliteedi paranemist.

